

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สถาบันอุดมศึกษามีภารกิจหลักสำคัญประการหนึ่ง คือ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ อันเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดในการพัฒนาประเทศ ผู้มีการศึกษาสูงหรือที่เรียกกันว่า “ปัญญาชน” จึงถูกคาดหวังจากสังคมว่าจะมีบทบาทที่แน่และมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาและพัฒนาสังคมให้เกิดดุลยภาพในสังคม (มัลลิกา มัติโก, 2541)

บทบาทของสถาบันอุดมศึกษาตามแนวคิดสากล มีบทบาทหลักสำคัญ 3 ประการ คือ 1) จัดการเรียนการสอนระดับปริญญาตรีขึ้นไป 2) การวิจัยและการสร้างความรู้ใหม่ เพื่อประโยชน์ทาง ทฤษฎีและปฏิบัติ และ 3) การบริการชุมชน ประเทศไทยได้ถือแนวคิดสากลนี้เป็นหลักในการ กำหนดบทบาทของสถาบันอุดมศึกษาของไทยสืบเนื่องมา คือ 1) บทบาทการสอน 2) บทบาทการวิจัย 3) บทบาทการบริการวิชาการแก่ชุมชน และการส่งเสริมศิลปะและวัฒนธรรมไทย (ประกอบ คูปรัดน์, 2523) นอกจากนี้การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรหรือกิจกรรมนอกหลักสูตรควรมีควบคู่กันไปด้วย ทั้งนี้เพราะ กิจกรรมนอกหลักสูตรเป็นส่วนสำคัญและจำเป็นในการพัฒนาคุณสมบัติ เสริมสร้างบุคลิก และสมรรถภาพในด้านต่าง ๆ ให้เกิดขึ้นในตัวนิสิตนักศึกษา นอกเหนือไปจากกิจกรรมการศึกษาตาม หลักสูตรในชั้นเรียนเพื่อที่จะให้สำเร็จเป็นบัณฑิตที่ียบพร้อมไปด้วยความรู้ ความสามารถ มีวิจรรย์ญาณ เสียสละต่อส่วนรวม มีคุณธรรมและสุขภาพพลานามัยแข็งแรง หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ เป็นบัณฑิตที่มีความ สมบูรณ์ ทั้งด้านสติปัญญา ร่างกาย อารมณ์ สังคม และจิตใจ เพื่อให้ภารกิจหลักของมหาวิทยาลัยที่จะต้อง ดำเนินงานทั้ง 4 ด้าน ซึ่งได้แก่ ด้านผลิตบัณฑิต ด้านวิจัย ด้านทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม และด้านบริการทางวิชาการแก่สังคม สามารถดำเนินงานให้ครบถ้วนตามภาระหน้าที่ที่กำหนดด้วย (ทบวงมหาวิทยาลัย, 2541)

ประเวศ วะสี (2540) กล่าวถึงหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ ที่ถูกต้องต่อสังคมว่า “แกนความรู้ที่สำคัญคือ มนุษย์ สังคมสิ่งแวดล้อม หลักสูตร และกระบวนการ เรียนรู้” ความมุ่งให้เห็นความเชื่อมโยงของ 3 สิ่งนี้ เพื่อให้เกิดความเข้าใจในสรรพสิ่งทั้งมวล นั่นคือ การได้เรียนรู้จากการสัมผัสผัสความจริง ซึ่งพอสรุปได้ดังนี้

1. ร่วมทุกข์กับชาวบ้าน ในระบบการศึกษาควรสนับสนุนหลักสูตรให้ผู้เรียนได้มี โอกาสเป็นอาสาสมัครไปร่วมทุกข์กับชาวบ้าน เพราะทำให้เกิดปัญญา คือ ความรู้จริง

2. ศึกษาชุมชน คนจะมีการเปลี่ยนแปลงจะต้องเข้าใจชุมชน เพราะทำให้เกิดปัญหา มีความเข้าใจในเรื่องต่าง ๆ ศึกษาจากผู้ทรงภูมิปัญญา นักปราชญ์ชาวบ้าน เป็นต้น

3. ศึกษาจากการฝึกงาน เป็นการสัมผัสความจริงโดยการให้ผู้เรียนไปสัมผัสกับการปฏิบัติจริงในสังคม อันจะนำไปสู่พฤติกรรมและการปฏิบัติที่ดี

4. ศึกษาจากเหตุการณ์เฉพาะหน้าที่กำลังเกิดขึ้น โดยการนำเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบัน ที่กำลังได้รับความสนใจมาขยายหรือเชื่อมโยงให้เข้ากับเนื้อหาหรือวิชาการที่กำลังศึกษา เป็นต้น

จากสภาพปัจจุบันความผันผวนทางเศรษฐกิจของประเทศ ทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ในสังคมที่ซับซ้อนยิ่งขึ้น สังคมชนบทเป็นอีกสังคมหนึ่งซึ่งภัยจากธรรมชาติ เช่น ปัญหาจากความแห้งแล้ง อุทกภัยจากพายุ ซึ่งก็เป็นปัญหาที่ต้องประสบอยู่แล้ว เมื่อได้รับผลกระทบจากภาวะเศรษฐกิจที่ตกต่ำ ปัญหาในชนบทที่กำลังต้องการปรับปรุงแก้ไขหรือส่งเสริมให้ดีขึ้น โดยเฉพาะการขยายผลผลิตทางการเกษตรไม่ได้ราคา และการพัฒนาด้านปัจจัยพื้นฐานต่าง ๆ ก็ต้องประสบกับอุปสรรคยิ่งขึ้น ดังนั้น นิสิตนักศึกษาผู้ที่ได้ชื่อว่าเป็นผู้ที่มีภูมิความรู้ ซึ่งเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศในอนาคต และถูกคาดหวังจากสังคม โดยเฉพาะสังคมชนบทที่กำลังต้องการบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถ เป็นผู้มีความจิตวิญญาณและจิตสำนึกที่ดีในการพัฒนาให้เข้าไปมีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์และพัฒนาชนบท เพื่อช่วยบรรเทาปัญหาต่าง ๆ ของชาวชนบท ดังนั้น สถาบันการศึกษาโดยเฉพาะระดับอุดมศึกษา จึงควรมีบทบาทสำคัญต่อการปลูกฝังจิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมพัฒนาชนบทในเชิงบวกให้แก่ นิสิตนักศึกษา เพื่อให้มีความตระหนักในบทบาทของตนเองต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบท

ในสภาพปัจจุบัน นิสิตนักศึกษาที่สำเร็จการศึกษาส่วนหนึ่งจะหันไปประกอบอาชีพหรือทำงานในสถานที่ที่มีค่าตอบแทนที่สูงมากกว่าจะทำงานเพื่อรับใช้สังคม จะเห็นได้จากปัญหาการขาดแคลนเจ้าหน้าที่หรือบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในบางสาขาในหน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐ หรือเกิดการลาออกจากหน่วยงานราชการเพื่อไปทำงานในหน่วยงานของภาคของเอกชน เป็นต้น ดังนั้น การปลูกฝังจิตสำนึกในการพัฒนาจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่สถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาต่าง ๆ ควรหันมาให้ความสนใจที่จะปลูกฝังและสร้างเสริมจิตสำนึกในการพัฒนาสังคม โดยเฉพาะสังคมชนบทให้เกิดขึ้นกับนิสิตนักศึกษา อันจะนำไปสู่พฤติกรรมหรือการปฏิบัติงานพัฒนาชนบทที่เป็นรูปธรรมต่อไป

ในการพัฒนาหรือส่งเสริมคุณลักษณะของนิสิตศึกษานั้น สิ่งจำเป็นอย่างหนึ่งคือการรู้ถึงลักษณะภายใน (trait) โดยเฉพาะจิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาของกลุ่ม นิสิตนักศึกษาซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนา เนื่องจาก เป็นกลุ่มที่จะสำเร็จการศึกษาและไปประกอบอาชีพต่าง ๆ ในสังคม จึงเป็นประเด็นที่สำคัญอย่างหนึ่งที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับ นิสิตน่าจะรับรู้ เพื่อนำไปประกอบการส่งเสริมในการจัดกิจกรรมและปลูกฝังให้กับนิสิตต่อไป

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับจิตสำนึกในด้านต่าง ๆ พบว่า ได้มีการสร้างเครื่องมือหรือแบบวัดจิตสำนึกในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การใช้แบบสอบถาม การศึกษาพฤติกรรมที่แสดงออก เป็นต้น ซึ่งยังไม่พบว่ามีการสร้างแบบวัดจากทฤษฎีทางจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับระดับของจิตสำนึก (consciousness) โดยตรง และยังไม่พบว่ามีแบบวัดที่จะใช้เป็นเครื่องมือในการศึกษาถึงลักษณะจิตสำนึกในการพัฒนาชนบทของนิสิต ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะสร้างและพัฒนาแบบวัดจิตสำนึกขึ้น โดยมุ่งประเด็นไปที่การสร้างแบบวัดจิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบทของนิสิต โดยใช้กรอบทฤษฎีทางจิตวิทยาที่เกี่ยวกับโครงสร้างของ "จิตสำนึก" (consciousness) โดยนำโมเดลระดับจิตสำนึกของ Kihlstrom J.F. (1984) แนวคิดของ William, G. Farthing (1992) รวมถึงแนวคิดทางจิตวิทยา และแนวคิดในทางสังคมศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชนบท มาเป็นกรอบทฤษฎีในการสร้างและพัฒนาแบบวัดจิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบทของนิสิต โดยศึกษากับนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งแบบวัดที่สร้างขึ้นจะเป็นประโยชน์สำหรับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา หรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมของนิสิตนำไปใช้ศึกษาระดับจิตสำนึกของนิสิต เพื่อนำข้อมูลไปประกอบการส่งเสริมและสนับสนุนให้นิสิตมีจิตสำนึกในเชิงบวกต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบทต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อสร้างและพัฒนาแบบวัดจิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบทสำหรับนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในระดับปริญญาตรี ที่กำลังศึกษาอยู่ในปีการศึกษา 2543

ขอบเขตของการวิจัย

การพัฒนาแบบวัดครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยไว้ดังนี้

1. ประชากรที่ใช้ในการวิจัย เป็นนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จำนวน 16,629 คน จากชั้นปีที่ 1 ถึง ชั้นปีที่ 4 ทุกคณะ ที่กำลังศึกษาอยู่ในปีการศึกษา 2543 (เพื่อให้ได้ข้อมูลจากนิสิตมาจาก 4 ชั้นปีคล้ายกัน)
2. องค์ประกอบของจิตสำนึกที่ใช้ในการสร้างและพัฒนาแบบวัดและหาความตรงเชิงโครงสร้างโดยการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (CFA) จำแนกโดยใช้โมเดลระดับจิตสำนึกของ Kihlstrom ซึ่งจำแนกเป็นองค์ประกอบอันดับที่หนึ่ง 8 ด้าน และองค์ประกอบอันดับที่สองซึ่งแบ่งเป็น 3 ชั้น ได้แก่ ชั้นความตระหนักรู้ภายนอก (peripheral awareness) ชั้นต้น (primary

consciousness) และขั้นสะท้อน (reflective consciousness) มีเนื้อหาเกี่ยวกับจิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบทในลักษณะที่เป็นบทบาทของนิสิต โดยลักษณะข้อคำถามสร้างเป็นมาตรวัดแบบลิเคิร์ท 5 ระดับ

3. กลุ่มรู้จัก (known group) ที่ใช้ในการหาความตรงตามสภาพ เป็นนิสิตที่เคยออกค่ายอาสาพัฒนาชนบทตั้งแต่ 2 ครั้งขึ้นไป และเป็นสมาชิกของชมรมจาก 6 ชมรม ซึ่งเป็นชมรมที่มีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชนบท ได้แก่ ชมรมค่ายอาสาพัฒนาจุฬาฯ ชนบท และชมรมที่ได้ขึ้นทะเบียนในฝ่ายพัฒนาสังคมและบำเพ็ญประโยชน์ขององค์การบริหารสโมสรนิสิต ได้แก่ ชมรมจุฬาทักษิณ ชมรมจุฬาสู่ชุมชน ชมรมค่ายอาสาพัฒนาชาวไทยภูเขา ชมรมค่ายอาสาสมัคร สจ.ม. และชมรมอนุรักษ์สภาพแวดล้อม

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

1. **ความตระหนัก** หมายถึง ความโน้มเอียงทางความคิดความรู้สึกที่สนใจหรือตั้งใจที่จะแสดงออกหรือปฏิบัติต่อสิ่งเร้านั้นของแต่ละบุคคล สามารถวัดได้จากแบบวัดที่สร้างและพัฒนาขึ้น
2. **ความตระหนักภายนอก** หมายถึง ประสบการณ์และความทรงจำที่เคยคิดหรือรับรู้ต่อสิ่งเร้า ประกอบด้วย ความทรงจำระยะสั้น และความตระหนักชั่วขณะ ซึ่งสามารถวัดได้จากแบบวัดที่สร้างและพัฒนาขึ้น
3. **ความทรงจำต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบทระยะสั้น** หมายถึง ประสบการณ์การรับรู้ เกี่ยวกับการพัฒนาชนบทที่เคยเกิดขึ้นกับตนเอง
4. **ความตระหนักต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบทชั่วขณะ** หมายถึง ประสบการณ์ของบุคคลที่เคยมีความต้องการ สนใจ หรือตั้งใจเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบท
5. **จิตสำนึก** หมายถึง ความโน้มเอียงทางความคิด ความรู้สึก ของบุคคลที่จะแสดงออกต่อสิ่งเร้า
6. **จิตสำนึกขั้นต้น** หมายถึง ลักษณะการรับรู้ ความคิด และความรู้สึกที่เป็นความโน้มเอียงทางจิตใจ ประกอบด้วย ความตั้งใจในการรับรู้ ความรู้สึก การระลึกถึง และความคิดภายใน ; จินตภาพ ซึ่งสามารถวัดได้จากแบบวัดที่สร้างและพัฒนาขึ้น
7. **การพัฒนาชนบท** หมายถึง กิจกรรมและกระบวนการที่มีส่วนช่วยให้ผู้คนในชนบทได้รับการปรับปรุง เปลี่ยนแปลง หรือส่งเสริมด้านต่าง ๆ ในทิศทางที่ดีขึ้น
8. **ความตั้งใจที่จะรับรู้เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบท** หมายถึง ความสนใจต่อข่าวสารหรือเหตุการณ์เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมพัฒนาชนบท

9. ความรู้สึกต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบท หมายถึง อารมณ์ในเชิงบวกต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบท

10. การระลึกถึงการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบท หมายถึง ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบท

11. ความคิดภายใน ; จินตภาพ ต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบท หมายถึง การรับรู้ว่าตนเองมีความสามารถหรือมีความสำเร็จต่อการเข้ามีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบท

12. จิตสำนึกขั้นสะท้อน หมายถึง จิตสำนึกขั้นสูงสุด ซึ่งเป็นแนวโน้มของการแสดงพฤติกรรมต่อสิ่งเร้า ประกอบด้วย การพิจารณาความคิดตน และความตระหนัก สามารถวัดได้จากแบบวัดที่สร้างและพัฒนาขึ้น

13. การพิจารณาความคิดตนต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบท หมายถึง การเห็นประโยชน์และคุณค่าของการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบท หรือรับรู้ว่าการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบทเป็นความรับผิดชอบของตน

14. ความตระหนักต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบท หมายถึง ความโน้มเอียงทางความคิดความรู้สึกที่สนใจหรือตั้งใจ ที่ต้องการเข้ามีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบท

15. จิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบท หมายถึง ความโน้มเอียงทางความคิด ความรู้สึก ของบุคคลที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมและกระบวนการที่มีส่วนช่วยให้ผู้คนในชนบทได้รับการปรับปรุง เปลี่ยนแปลง หรือส่งเสริมด้านต่าง ๆ ในทิศทางที่ดีขึ้น

16. แบบวัดจิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบท หมายถึง ชุดของข้อคำถามที่ผู้วิจัยสร้างและพัฒนาขึ้น เพื่อวัดความโน้มเอียงทางความคิด ความรู้สึก ของบุคคลที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมและกระบวนการที่มีส่วนช่วยให้ผู้คนในชนบทได้รับการปรับปรุง เปลี่ยนแปลง หรือส่งเสริมด้านต่าง ๆ ในทิศทางที่ดีขึ้น

17. นิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หมายถึง ผู้ที่กำลังศึกษาในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ระดับปริญญาตรี (ชั้นปีที่ 1 ถึง ชั้นปีที่ 4) ในปีการศึกษา 2543

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้เครื่องมือในการวัดจิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบทสำหรับนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เพื่อนำข้อมูลที่ได้รับไปประกอบการส่งเสริมและสนับสนุนให้นิสิตกลุ่มเป้าหมายมีจิตสำนึกในเชิงบวกต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบท

2. แบบวัดที่สร้างและพัฒนาขึ้นสามารถนำไปประยุกต์เป็นเครื่องมือ เพื่อศึกษาถึงจิตสำนึกของบุคคลกลุ่มอื่นในด้านต่าง ๆ ต่อไป